

Gemeente Rotterdam

Gemeenteraad

Annotatie

Raadscommissie Werkgelegenheid,
Inkomen, Integratie, Schuldenaankpak en
Armoedebestrijding

Secretariaat: Griffie

Van: R.D. Weststrate

E-mail: r.weststrate@griffie.rotterdam.nl

Telefoon: (010) 267 34 48

Bezoekadres: Stadhuis

Coolsingel 40 Rotterdam

Postadres: Postbus 70012

3000 KP Rotterdam

Kenmerk: 21bb527

Datum: 14 januari 2020

Aan: Commissie Werkgelegenheid,
Inkomen, Integratie,
Schuldenaankpak en
Armoedebestrijding

Betreft:

Voortgangsrapportage Relax en vervolg
onderzoek koloniaal- en slavernijverleden
Rotterdam

Overlegvergadering 20 januari 2021
Agendapunt 2.03

1. Doel van de bespreking

De commissie bespreekt:

- A. de voortgangsrapportage actieprogramma Integratie & Samenleven, Relax. Dit is Rotterdam, inclusief de afdoening van toezegging 20bb16560 over de adviesraad en motie Yildirim Versterk 010inclusief, 20bb8808
- B. het vervolg op onderzoek naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam: zie het procesvoorstel t.a.v. de vraag om excuses, de overige acties en het aangekondigde voorstel voor een Stadsprogrammering koloniaal en slavernijverleden Rotterdam 2022.

In de vergadering worden over het verrichte onderzoek direct na de opening
presentaties van 3 x maximaal 9 minuten gegeven in onderstaande volgorde:

- Presentatie Prof. dr. G.J. (Gert) Oostindie, directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW) en hoogleraar Koloniale en Postkoloniale Geschiedenis aan de Universiteit Leiden
- Presentatie Prof. dr. A. (Alex) van Stipriaan, (emeritus) hoogleraar Caribische Geschiedenis en Cultuur, Erasmus Universiteit Rotterdam en co-programmaleider bij KITLV-KNAW
- Presentatie Dr. F.H. (Francio) Guadeloupe, senior onderzoeker bij het KITLV en universitair docent aan de Universiteit van Amsterdam

Daarna is er tot ongeveer 16.00 uur gelegenheid tot het stellen van vragen. Voor de beantwoording zijn ook in de vergadering aanwezig:

- Prof.dr. P. Th. (Paul) van de Laar, Hoofd afdeling Geschiedenis en hoogleraar stadsgeschiedenis bij Erasmus Universiteit Rotterdam-ESHCC

en

- Drs. J. (Jantje) Steenhuis, gemeentearchivaris, gemeente Rotterdam

2. Geschiedenis

A. Voortgangsrapportage actieprogramma Integratie & Samenleven, Relax. Dit is Rotterdam

De opzet is dat de commissie tweemaal per jaar een uitgebreide voortgangsrapportage ontvangt.

Vanwege het opstellen van het intensiveringsplan Rotterdam tegen Racisme is het verschijnen van deze voortgangsrapportage verschoven van november 2020 naar januari 2021.

Zie verder onder 'vervolg planning'.

In de raadsvergadering van 12 november 2020 zijn twee raadsinitiatieven tegen discriminatie en racisme en het intensiveringsplan van het college tegen racisme behandeld.

B. Onderzoek naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam

In opdracht van de gemeente Rotterdam heeft het KITLV de afgelopen twee jaar onderzoek gedaan naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam. De uitkomsten daarvan zijn op 31 oktober 2020 in drie boeken gepresenteerd en overhandigd aan burgemeester Aboutaleb en oud-gemeenteraadslid Peggy Wijntuin.

Het onderzoek vloeit voort uit een motie die de gemeenteraad van Rotterdam op 14 november 2017 aannam. Initiatiefneemster was het toenmalig PvdA-raadslid Peggy Wijntuin. Een team van onderzoekers van het KITLV en andere, voornamelijk Rotterdamse onderzoekers zorgde vervolgens voor de uitvoering. De wetenschappelijke en maatschappelijke begeleiding van het onderzoek was in handen van een commissie onder voorzitterschap van burgemeester Ahmed Aboutaleb.

In Nederland ontstaat meer ruimte voor kritische reflectie op het koloniale verleden, en in het bijzonder de slavernijgeschiedenis. Gedegen historische kennis is daarbij broodnodig. Mede hierom nam de Rotterdamse gemeenteraad het – ook in Europees verband unieke – besluit om dit verleden diepgaand te laten onderzoeken. Daaraan werd uitdrukkelijk ook het doel verbonden om 'wederzijds begrip en verbondenheid naar de toekomst' te versterken. De opdracht werd gegeven aan het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW) te Leiden.

Een breed samengesteld team onderzoekers werkte in 2018-2020 aan het project. Het resultaat is een drietal boeken, gebaseerd op nieuw, grondig archief-, literatuur- en veldonderzoek; gezamenlijk bieden zij een brede baaierd van nieuwe kennis, inzichten en beschouwingen. Zie verder bijlage: conclusies en impact naar aanleiding onderzoek gedaan naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam.

3. Te bespreken stukken

- 21bb421, Wethoudersbrief d.d.14 januari 2021 over Voortgangsrapportage Relax en bijlage 21bb422, Inspanning voor ontspanning, Voortgangsrapportage januari 2021, Integratie & Samenleven Relax. Dit is Rotterdam.
- 21bb25, Collegebrief d.d. 25 januari met reactie onderzoek slavernijverleden, met bijlage 21bb378 onderzoek koloniaal- en slavernijverleden

Te betrekken:

- [20bb18830](#), Wethoudersbrief Wijbenga d.d 11 december 2020 over stand van zaken huisvesting statushouder met bijlagen 20bb18832, 20bb18833
- [20bb19122](#), Collegebrief d.d. 12 januari 2021 over afdoening motie Yildirim Versterk 010inclusief, 20bb8808
- [20bb18726](#), Wethoudersbrief d.d. 10 december 2020 Wijbenga over G4-brief: Gebundelde krachten tegen discriminatie en racisme, met bijlage 20bb18727, Brief d.d. 9 december 2020 aan Ministerie van BZK
- [20bb8810](#), motie Roest en Arsieni over 'Discriminatie van transpersonen' (aankondiging d.d. 7 september 2020, 20bb10784) afdoening bij deze voortgangsrapportage Relax)
- 20bb16561, toezegging 'Een Nationale Herdenkings- Vieringsdag Ketikoti te bespreken in G4-verband
- [20bb16904](#), motie Arsieni e.a over 'Maak geschiedenis zichtbaar' (college schrijft in reactie 21bb25 dit zichtbaar te maken)
- [20bb16030](#), sv Hoesein en Van Baarle over 'Geen slavenhandelaar als voorbeeld succesvolle ondernemer' (college verwacht in reactie 20bb18845 eind februari 2021 te antwoorden)
- [20bb16927](#), motie Van der Velden e.a. over 'Canon van Rotterdam' (afdoening is gepland op 18 februari 2021)
- [20bb17059](#), motie Roest e.a. over 'Meer daders van racisme en discriminatie vervolgen' (afdoening is gepland op 18 februari 2021)
- [20bb16932](#), motie Vonk e.a. over 'Aandacht en begrip helen vele wonden' (afdoening is gepland op 18 februari 2021)

Conceptmoties

Vanuit de fractie van DENK zijn vier conceptmoties (toegevoegd aan de vergaderstukken) met betrekking tot excuses over het slavernijverleden ingebracht met het oog op de gewenste raadsbehandeling op 28 januari a.s.

4. Aandachtspunten

A. Voortgangsrapportage actieprogramma Integratie & Samenleven, Relax. Dit is Rotterdam

Wethouder Wijbenga meldt dat de acties uit het intensiveringsplan Rotterdam tegen Racisme (RTR) in voorbereiding zijn en nog niet worden vermeld in de voorliggende voortgangsrapportage. In de begeleidende brief worden de vorderingen rond het vermelde intensiveringsplan op hoofdlijnen toegelicht. Het gaat over:

- G4-wethouders: brief aan minister Ollongren,
- Adviesraad Diversiteit en Inclusie
- Video bij Rotterdam tegen Racisme
- Campagne Gewoon in Rotterdam
- Campagne in de sport: Omarm Rotterdam
- Rijkssubsidie vervolg zomergesprekken
- Educatie slavernijverleden
- Wetenschappelijke inclusie-index
- Servicedesk Diversiteit en Inclusie op de arbeidsmarkt

Vervolgplanning

De laatste voortgangsrapportage is gepland voor in oktober/november 2021. In plaats van daar tussenin (dus over enkele maanden) wederom een complete voortgangsrapportage te sturen, stelt wethouder Wijbenga voor de commissie in juni 2021 een (kortere) brief te sturen met update op hoofdpunten, waaronder in ieder geval:

- Discriminatiemonitor 2020
- Uitkomst belevingsonderzoeken IDEM naar antisemitisme en islamofobie
- Voortgang Rotterdam tegen Racisme
- Opvolging na de onderzoeken Rotterdams koloniaal en slavernijverleden
- Mogelijke motieafdoeningen of andere vorderingen waarover de commissie wil worden geïnformeerd.

Daarnaast wordt voor aan het einde van het eerste kwartaal 2021 ook de monitor statushouders en de voortgangsrapportage over de nieuwe Wet inburgering aangekondigd.

Afdoening toezegging

De wethouder stelt voor toezegging 20bb16560 over de adviesraad als afgedaan te beschouwen.

Afdoening motie

Het college stelt voor motie Yildirim Versterk 010 inclusief, 20bb8808, als afgedaan te beschouwen.

B. Vervolg onderzoek naar koloniaal- en slavernijverleden

De bevindingen uit het verrichte onderzoek naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam brengt het college tot drie belangrijke uitgangspunten:

1. Als college B&W van Rotterdam erkennen we het belang van dit deel van de geschiedenis en de vragen die daaruit voortkomen;
2. We moeten als samenleving inzetten op dialoog en educatie over deze gedeelde geschiedenis en de weg zoeken naar een gezamenlijke toekomst;
3. We gaan de moeilijke onderwerpen niet uit de weg en zullen deze politiek behandelen.

Het college noemt de diverse inhoudelijke vraagstukken en dilemma's en beschrijft het proces voor een antwoord op gevraagde excuses en het idee van een stadsprogrammering. Het college nodigt de commissie uit om mee te denken en zal ook de stad betrekken door middel van dialoog/debat en waar nodig met nader onderzoek.

Het college geeft uitleg van de bestaande en komende acties langs een aantal vragen:

1. Straatnamen met een link naar kolonialisme of slavernij.
Het college bericht dit zichtbaar te maken in het straatbeeld, zoals ook opgedragen in de motie 'maak de geschiedenis zichtbaar' (20bb16904)
2. Beelden met een link naar kolonialisme of slavernij.
Rotterdam kent ongeveer 15 beelden van personen die een rol hebben gespeeld in ons koloniale/slavernijverleden. Het college wil deze geschiedenis niet uitwissen, maar hier meer informatie bij beschikbaar stellen, door bijvoorbeeld naast deze beelden een bordje te plaatsen.
3. Onderscheidingen/ penningen met een link naar kolonialisme of slavernij.
Het college is om in reactie vermelde redenen in principe van plan om na de commissievergadering van 20 januari het gehele decoratiestelsel te herijken en meer inclusief en van deze tijd te maken. Dit wordt teruggekoppeld in de

beantwoording van de schriftelijke vragen 'Geen slavenhandelaar als voorbeeld succesvolle ondernemer' (20bb16030).

4. Koloniale roofkunst in musea.

Het college (en bijvoorbeeld ook het Wereldmuseum) is voorstander van het zonder voorwaarden teruggeven van roofkunst uit voormalig door Nederland gekoloniseerde landen. Dit is in lijn met het landelijke advies. Het college verwijst daarbij naar de beantwoording d.d. 24 november 2020, 20bb17189, van de schriftelijke vragen van Engers e.a. over het advies van de Raad voor Cultuur over de omgang met koloniaal erfgoed.

5. Educatie over het verleden in het onderwijs.

Het college is van mening dat ons koloniale en slavernijverleden een prominente plaats moet krijgen in het onderwijs over de Rotterdamse geschiedenis.

6. De vraag om excuses voor het slavernijverleden.

Hiervoor doet het college een uitgebreider procesvoorstel. Het college streeft naar een proces dat door een zo groot mogelijk deel van de raad onderschreven wordt als de juiste manier om tot het antwoord te komen.

Procesvoorstel voor antwoord op vraag om excuses

Het college stel het volgende voor:

1. Het college wil luisteren naar wat diverse betrokken gemeenschappen ons hierover willen meegeven. We doen dat op de volgende manieren:

a. Het Rijk heeft een onafhankelijk adviescollege dialooggroep slavernijverleden ingesteld dat tot taak heeft dialoog te organiseren gericht op de Nederlandse samenleving in zijn geheel en in het Caribisch deel van het Koninkrijk. De dialoog zal worden gevoerd in sectorale gesprekstafels in Nederland en in regionale gesprekstafels in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Daarbij worden ook maatschappelijke organisaties betrokken. De dialooggroep maakt eigen keuzes over de exacte invulling van de gesprekstafels. Op 1 mei 2021 wordt het advies aangeboden aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. We nemen de uitkomsten mee in onze overwegingen.

b. In Rotterdam zijn we in gesprek met stichting Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst om in de eerste helft van 2021 een symposium te organiseren, waarbij er met o.a. de Afro-Caribische gemeenschap diverse onderwerpen worden besproken. Voorbeelden hiervan zijn excuses en schadeherstel en een verkenning van de mogelijke voorwaarden voor een bevredigende handelswijze. We faciliteren dit graag als een open discussie met ruimte en tijd om tot een bepaalde mate van overeenstemming te komen.

c. Zoals opgenomen in het intensiveringsplan Rotterdam tegen Racisme is het college voornemens om een Adviesraad Diversiteit & Inclusie (werktitel) in te stellen, die het college gevraagd en ongevraagd kan adviseren. De Adviesraad zal ook betrokken worden in dit proces.

d. Naast bovengenoemde groepen willen we ook de brede Rotterdamse bevolking betrekken. We inventariseren en wegen alle meningen en argumenten, zowel van voor- als tegenstanders van excuses.

2. Het college wil zich laten adviseren door wetenschappers en rechtsgeleerden;

3. Het college spreekt met Amsterdam en het Rijk over excuses op nationaal niveau en de mogelijkheid om hier alle drie samen in op te trekken. Daarbij roepen we ook op om een nationaal onderzoek naar het Nederlandse slavernijverleden te starten en te komen tot een nationaal slavernijmuseum;
4. Indien gewenst, inhoudelijke bespreking van bovenstaande in technische sessie(s) met de commissie WIISA, ondersteund door de betreffende experts;
5. Besluitvorming in het college, waarna bespreking met de raad volgt.

Stadsprogrammering koloniaal en slavernijverleden Rotterdam

Het college wil het in woord en beeld uit werken en voor publiek toegankelijk maken van het Rotterdamse koloniaal- en slavernijverleden door enerzijds Rotterdammers te faciliteren die al ideeën hebben die bijdragen aan het bespreken van onze geschiedenis en het bestrijden van discriminatie, anderzijds door het stimuleren van bewustwording en kennisontwikkeling bij Rotterdammers die zich hier niet eerder mee hebben beziggehouden, daarover in gesprek willen en willen leren.

Resumerend ziet het college, de lokale inzet en activiteiten in de jaren 2021 en 2022 als een logische aanloop naar 2023, het proces als volgt:

- 2021 In gesprek met elkaar, het verkennen van de elementen en activiteiten voor de stadsprogrammering over koloniaal Rotterdam;
- 2022 Uitvoering stadsprogramma koloniaal Rotterdam (indien mogelijk in begroting);
- 2023 Landelijk herdenkingsjaar '150 jaar afschaffing slavernij in Nederland'

Toezegging en motie

Het college stelt voor toezegging 20bb16562 over bespreking vervolgonderzoek koloniaal- en slavernijverleden als afgedaan te beschouwen.

De voortgang in de uitvoering van de motie Wijntuin, 17bb9435, over Rotterdams slavernijverleden geeft inzicht en verbindt, krijgt een vervolg.

5. Financiële en juridische consequenties

Voortgangsrapportage Relax

Zie in de bijlage 21bb422, Inspanning voor ontspanning, Voortgangsrapportage januari 2021, Integratie & Samenleven Relax. Dit is Rotterdam, vanaf blz. 36 onder 5 de begrotingen 20121 Samenleven en Integratie.

Koloniaal- en slavernijverleden

Het college bericht dat het onderzoek naar het Rotterdamse koloniale en slavernijverleden (à € 250.000) is afgerond en dat vanuit Rotterdam tegen Racisme er nog € 250.000 beschikbaar is gesteld voor educatie en dialoog over het verleden in 2021.

Voor bijvoorbeeld het plaatsen van toelichtingen bij straatnamen e.d. en een langer durend stadsprogramma zijn geen financiën begroot en dient nog financiële ruimte te worden gevonden, aldus het college.

6. Verdere procedure

Raadsbehandeling op 28 januari a.s. zal door de commissie worden gevraagd.

Bijlage: conclusies en impact naar aanleiding onderzoek gedaan naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam

Enkele conclusies:

- Rotterdam heeft vanaf 1600 een belangrijke rol gespeeld in het Nederlandse kolonialisme en dus ook in slavenhandel en slavernij. In de zeventiende en achttiende eeuw was dat vooral als deelnemer in de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en West-Indische Compagnie (WIC), daarna nam de particuliere sector het over. Rotterdam werd de grootste haven van Nederland; de koloniale handel op Nederlands-Indië speelde daarbij een belangrijke rol.
- Rotterdamse burgemeesters en andere bestuurders, ondernemers en zeevaarders speelden een rol van betekenis in VOC en WIC, en ook in het particuliere systeem van slavenhandel en slavernij. Het eerste geregistreerde Nederlandse schip met Afrikaanse slaafgemaakten (1596) had een Rotterdamse reder. Het stadsbestuur ondersteunde VOC, WIC en particuliere koloniale ondernemers; vele bestuurders hadden zelf ook koloniale belangen.
- Rotterdamse bedrijven hebben geprofiteerd van hun betrokkenheid bij slavernij en kolonialisme. Sommige bestaan nog steeds of gingen op in andere ondernemingen. Verder onderzoek naar de betrokkenheid van Rotterdamse bedrijven bij de koloniale en slavernijgeschiedenis is gewenst.
- In de regel gaven noch het Rotterdamse stadsbestuur, noch Rotterdamse ondernemers blijk van ethische bezwaren tegen slavenhandel, slavernij of het kolonialisme op zich. Er waren altijd wel Rotterdammers die kritiek verwoordden, maar dat waren uitzonderingen.

In dit onderzoek staat de impact van deze geschiedenis op de stad centraal. Dat neemt niet weg dat met name in het deel over het slavernijverleden ook de impact op met name Suriname en Curaçao en het verzet tegen de slavernij ruim aan bod komen. Wat was de impact van deze geschiedenis op de stad Rotterdam zelf?

1. **Economie.** De Rotterdamse betrokkenheid bij slavernij en kolonialisme is een integraal onderdeel van de economische ontwikkeling van de stad. Dat betreft handel, industrie en financiële dienstverlening. Deze betrokkenheid beperkte zich niet tot zakenlieden; ook talloze Rotterdamse zeelieden, arbeiders en 'witte boorden' verdienden hun brood met koloniale zaken.
2. **Stedenbouw en architectuur.** De groei van de Rotterdamse stad en havens is nauw verbonden met het kolonialisme. Door het Duitse bombardement van 1940 zijn veel gebouwen met een koloniale connectie verloren gegaan, maar niettemin zijn nog overal architectonische en stedenbouwkundige getuigen van deze geschiedenis aanwijsbaar.
3. **Musea en collecties.** Welgestelde Rotterdammers legden koloniale kunst verzamelingen kunst en etnografica aan, vooral uit Indonesië, die nu terug te vinden zijn in de Rotterdamse musea zoals het Wereldmuseum, Boijmans van Beuningen, het Maritiem Museum en Museum Rotterdam. Ook het Stadsarchief herbergt unieke, vooral particuliere collecties over het koloniale en in het bijzonder het slavernijverleden. Die collecties weerspiegelen vaak een koloniaal wereldbeeld waaraan de erfgoedinstellingen zich vandaag proberen te onttrekken.

4. **Racisme en geweld** waren inherent aan kolonialisme en slavernij en dit geldt dus ook voor de Rotterdamse betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid. Vanaf het midden van de negentiende eeuw ontwikkelde zich een wat kritischer, 'ethische' dimensie van het koloniale systeem. Dit kwam in Rotterdam tot uiting in activisme voor de afschaffing van de slavernij. Later werd de stad een centrum voor zending, missie en tropische geneeskunde. De gedachtewereld daarachter was paternalistisch, soms ronduit racistisch van aard.
5. **Migratie.** Vanaf de vroege koloniale tijd kwamen er mensen uit de koloniën naar Nederland, al dan niet uit vrije wil. Te denken is aan bediendes, later ook studenten, zoals de Indonesische staatsman Mohammad Hatta. Koloniale migranten waren actief in het verzet tegen het Nederlandse kolonialisme, maar ook tegen de Duitse bezetter. Na de oorlog vestigden zich veel meer 'postkoloniale' migranten in de stad.
6. **Erfenissen.** Rotterdam is anno 2020 een superdiverse stad, met grote groepen inwoners uit de voormalige – Nederlandse, maar ook Portugese, Franse, Spaanse en Britse – koloniën. De koloniale geschiedenis loopt daarmee door in de hedendaagse stad. Dat helpt verklaren waarom dit verleden inmiddels zo sterk in de belangstelling staat: het koloniale en slavernijverleden, een geschiedenis van racisme en uitsluiting, is niet afgesloten, maar werkt materieel en mentaal door in het heden.

De Rotterdamse koloniale en slavernijgeschiedenis is, niet alleen op andere continenten maar ook voor de stad zelf, van grote betekenis geweest. Rotterdamse bestuurders speelden eeuwenlang een bepalende rol in deze nu 'herontdekte' geschiedenis. Aan hun opvolgers de taak te bepalen welke plaats zij dit verleden willen geven in de hedendaagse stad. Deze drie boeken bieden daartoe een grondige en onmisbare achtergrond, maar zeker niet het laatste woord. Er is nog veel uit te zoeken, te overdenken en te bespreken. De volgende stap is een vertaalslag naar het grote publiek.